

ÉRTELEMMINTÁZATOK A GLOBALITÁS ÉS LOKALITÁS TALÁLKOZÁSÁBAN

Erdélyi Magyar Filozófiai Társaság

EMFT TANULMÁNYI NAPOK | 2021. MÁRCIUS 26.

Értelemmintázatok a globalitás és lokalitás találkozásában

Az Értelemmintázatok a globalitás és lokalitás találkozásában, az Erdélyi Magyar Filozófiai Társaság 2021-es Tanulmányi Napjai keretében tartott online konferencia.

Célja a globális és lokális problémaérzékenység találkozásában megmutatkozó jelenségek filozófiai módszertani, politika-filozófiai, társadalomtudományos és művészetfilozófiai vizsgálata. Az univerzalizmus és a lokalitás szemléleti ellentéte a modern államnak a provincializmussal és a „világpolgári társadalommal” fennálló versengéséből született, de a tőkés világ gazdaság kialakulásával vált sorsdöntő tényezővé. Ez a tendencia mára a bolygó egészét, a lokális közösségeket és a bioszférát is veszélyezteti.

Kérdések:

- Van-e, ill. kidolgozható-e olyan filozófiai szemléletmód, amelyben a globális és lokális érzékenység összhangba hozható egymással?
- Megőrizheti-e demokratikus legitimitását a nemzetállami politika, a nemzetfeletti és nemzetalatti szintekről jövő kihívások ellenében?
- Mit jelent és milyen következményeket vetít előre az új világhatalmi centrumok eltérő kulturális és politikai háttere?
- Hogyan befolyásolják a globális trendek és a lokális érzékenység a városi életforma és a művészi kifejezés módok újragondolását?

A konferencia előkészítésében részt vettek: Bakcsi Botond, Bíró Nóémi, Tódor Imre

Szervezők: Gregus Zoltán, Ilyés Szilárd, Molnár Péter, Ungvári Zrínyi Imre

A konferencia előadásai nyilvánosan követhetőek, a következő linken:
<https://us02web.zoom.us/j/81906877356...>

EMFT Tanulmányi Napok *Értelemmintázatok a globalitás és lokalitás találkozásában*

2021. március 26.

Program

10.00–10.05 Megnyitó
10.05–10.30 Losoncz Alpár: *A globalizáció, mint rejtett partikularizmus: egy kritikai értelmezés elemei*
10.30–10.55 Boda Zsolt: *Feloldható-e a globális gazdaság politikai trilemmája?*
10.55–11.05 Kérdések, megbeszélés

11.05–11.30 Bagi Zsolt: *A gondolkodás lokalitása*
11.30–11.55 Ungvári Zrínyi Imre: *Világértelmezések – hegemon és empatikus attitűdök*
11.55–12.05 Kérdések, megbeszélés

12.05–12.20 Szünet

12.20–12.45 Antik Sándor: *Joseph Beuys Kojot akciója – neoavantgárd és posztmodern interpretációban*
12.45–13.10 Gregus Zoltán: *Helyi színekre hangszerelt formanyelv. Az új román film sajátosságai*
13.10–13.20 Kérdések, megbeszélés

13.20–13.40 Összefoglaló kérdések, megbeszélés délelőtti szekció

13.40–14.40 Ebédszünet

14.40–15.05 Szilágyi Botond: *Globális technoszisztéma, lokális harcok*
15.05–15.30 Tódor Imre: *Globális veszélyek, lokális sebezhetőségek. A digitális oktatás egyenlőtlen preszuppozícióinak tényerése*
15.30–15.40 Kérdések, megbeszélés

15.40–16.05 Molnár Péter: *Lokalitás és egyetemesség a világvárosban*
16.05–16.30 Gagy József: *A város peremén. Lokalitás konstrukciója városközeli Kistelepiüléseken*
16.30–16.40 Kérdések, megbeszélés

16.40–16.55 Szünet

16.55–17.20 Ilyés Szilárd: *Láthatóság és lokalitás*
17.20–17.45 Ivácson András Áron: *Ökörre cserélni a kardot: a koronavírus járvány kezelése Kínában és a világban*
17.45–17.55 Kérdések, megbeszélés

17.55–18.15 Összefoglaló kérdések, megbeszélés délutáni szekció

EMFT Tanulmányi Napok

Értelemintézőtárak a globalitás és lokalitás találkozásában

2021. március 26.

Kivonatok

Antik Sándor

Joseph Beuys Kojot akciója - neoavantgárd és posztmodern interpretációban

Joseph Beuys-ról elmondható, a 20. század második felének legnagyobb hatású művésze volt. Bár nemzetközi hírnévre tett szert az 1970-es években, nem egy könnyen érthető művészről van szó. Ennek több oka van. Beuys hagyomány ellenes volt, de nem a megszokott módon. Ő a művészet 20. század művészeti hagyományával szemben egy nagyon tág művészeti fogalom értelmezést javasolt, amivel meglepettette a saját művész kortársait is, és még inkább a művészeti közönséget. Előadásomban megpróbálom értelmezni ezt a Beuys által javasolt kibővített művészetfogalmat és az ő művészi magatartásának, szellemiségének, művészeti gyakorlatának új dimenzióit. Tisztában vagyok azzal, hogy csak racionális meghatározásokkal nem lehet közel kerülni Beuys utópikus művészeti projektjeinek megértéséhez. Ezért nagy mértékben támaszkodom az ő személyes verbális megnyilatkozásaira, amelyek elhangoztak a publikus előadásai, média szereplései, akciói során, vagy munkái kapcsán. Véleményem szerint az előadásban tárgyalt Beuys projektek és eszmék a jelen konferencia tematikus felvetéseinek művészeti vetületei. Ezek közül leginkább a művész Kojot akciója az amely több szinten kapcsolódik a konferencia tematikájához. Ezért ezt kiemelten tárgyalom. Egy fiktív diskurzus keretében ütköztetem az akciónak kétféle kritikai megítélését, egy neoavantgárd és egy posztmodern interpretálás kapcsán mutatom be az akció. Az posztmodern interpretáció néhány kulcsszava: kulturális neokolonizálás, saját identitás veszélyeztettsége, traumatizált őshonos kultúra, egyetemes művészet rezervátumai, gyökértelenség... Az altermodernitás interpretáció néhány kulcsszava: a művészet globális felelősségvállalása, kulturális megfélemlítés, univerzális feliratozás, szinkronizálás, társadalmi plasztika... Az előadás utolsó részében bemutatok pár olyan nemzetközi kuratori kiállítást, amelyek az 1989 utáni globális művészeti világ nevezetes eseményei voltak és bizonyítják a beuys-i eszmeiség aktualitását.

Bagi Zsolt

A gondolkodás lokalitása

A filozófia a gondolkodás határtartalanná tétele. A gondolkodás egy test korlátaihoz kötve születik meg, és lehetősége van végtelenné válni. A határok ellenében gondolkodni, a határokat eltörölve gondolkodni, a gondolkodást korlátai alól felszabadítani: ez a filozófia. Felszabadulni persze soha nem azt jelenti, előfeltételek, törvények nélkül létezni. Azt jelenti, a saját működésmódunk törvényei szerint működni. A gondolkodás felszabadítása annak saját törvényeihez való visszavezetését jelenti – Ami minket érdekel, az azonban a test mint a gondolkodás lokalitása. Gondolkodni ugyanis nem azt jelenti, amit a gondolkodás descartes-i képe sugallt, sokkal inkább azt, amit a spinozai. Gondolkodni legtöbbször és eredendően zavarosan gondolkodunk. Nem abban az értelemben „eredendően”, ahogyan az érzéki világ „primordiális” Merleau-Ponty szerint, hanem abban az értelemben, hogy a testeten vagy pontosabban az univerzális testben adott gondolkodás minden esetben kivívandó, minden esetben elérendő cél vagy még inkább eredmény. Nem a zavarosság a gondolkodás alapja, a magánvaló gondolkodás, mert a gondolkodás magánvalóan tiszta, de az a szituációja bármiféle gondolkodásnak. Mindenki többé vagy kevésbé belekeveri saját testét gondolataiba.

Saját helyzetére vonatkoztatja az általános igazságokat, saját előnyét keresi, saját nézőpontjából néz és értékkel másokat, stb. A test kitüntetett a gondolkodás számára, mert az adja perspektíváját.

Boda Zsolt

Feloldható-e a globális gazdaság politikai trilemmája?

Dani Rodrik vetette fel, hogy az utóbbi évtizedekben a világ a globális gazdaság politikai trilemmájával küzd, ami azt jelenti, hogy az alapvetően nemzetállami (avagy lokális kulturális-társadalmi viszonyba ágyazott) létet kellene valahogyan összehangolni a gazdaság globális működésével és ehhez kapcsolódóan megtalálni a demokratikus döntéshozatal lehetőségét. Rodrik szerint félé, hogy a három célból csak kettő-kettő egyeztethető össze. Előadásomban Rodrik újrafogalmazott modelljéből indulok ki, és amellett érvelek, hogy a trilemma jól ragadja meg a globalizáció ellentmondásait és az előttünk álló társadalmi kihívásokat. Bár elméletileg bármely két cél összehangolható egymással, a gyakorlatban már ez is komoly nehézségekbe ütközik. Amellett érvelek továbbá, hogy mindhárom cél legitim és fontos és innovatív társadalmi és intézményi megoldásokkal meg kellene találni a három cél összehangolásának gyakorlati lehetőségét.

Gagy József

A város peremén. Lokalitás konstrukciója városközeli kistelepüléseken

Városok peremén, árnyékában, vonzáskörzetében: az utóbbi évtizedek jelensége Erdélyben/Romániában a városban született és felnőtt generációk tagjainak a városközeli falvakba (a metropolitán zónába) való kiköltözése. Szándékom szerint nem a dinamikusan fejlődő peremközégi központok, hanem az ezekhez tartozó kisebb településeken zajló folyamatokat veszem szemügyre. Arra a kérdésre próbálok válaszolni, hogy milyen globális folyamatok (pl. örökségalkotás) figyelhetők meg ezekben a településeken, és az egykori lokális vonásokból (pl. térbeliségre alapuló kapcsolatok) mit öröznek meg ezek a globalitás fele kinyúló kisvilágok?

Gregus Zoltán

Helyi színekre komponált formanyelv. Az új román film sajátosságai.

Előadásomban arra keresem a választ, hogy mi indokolja az új román filmekben gyakori hosszú beállítások használatát és a megfigyelő kamera nézőpontját. Milyen tekintetet jelölnek ki a mikrorealizmushoz köthető formanyelvi megoldások? A megfigyelő pozíciójában és távolságtartó gesztusában a Nyugat számára felkínált öngyarmatosító tekintet érvényesül-e vagy pedig egy lokális tekintet mozdít el önmagához (megszokott látásmódjához) képest. Úgy gondolom, hogy az új román film néhány jeles alkotása célzottan a helyi közönségnek is szól, hiszen tetten érhető bennük az a törekvés, hogy a nézői attitűdöket is kimozdítsa megszokott rutinjából – így készítet szembenézésre és az otthonos idegenné tételére, amiben az életvilág visszasságai is feltűnhetnek.

Ilyés Szilárd

Láthatóság és lokalitás

Előadásomban arra törekszem, hogy a láthatóság arendti fogalmát az emberi mértékű politikai tér dimenzióiban értelmezsem. A gondolatmenet keretét a politikai egyensúly, a nyilvánosság és a (politikai) tekintély problémaköreinek néhány összefüggése rajzolja ki.

Ivácson András-Áron

Őkörre cserélni a kardot: a koronavírus járvány kezelése Kínában és a világban

Az először Wuhanban felfedezett később Covid-19 néven ismertté vált vírus okozta járvány mára bejárta az egész világot, azonban különböző országok különböző módokon reagáltak a járvány okozta nehézségekre. Egy összehasonlító megközelítés azért is javallott, mert a világ két ennyire különböző régiója teljesen másképp állt hozzá a járvány jelenségéhez, aminek következtében másféle eredményekkel és tanulságokkal is szolgálhat a két helyzet együttes vizsgálata. Előadásom épp egy ilyen kettős vizsgálatot kísérel meg azzal a céllal, hogy bemutatván a különbségeket és hasonlóságokat, mind a célkitűzésekben, mind pedig konkrét eljárásokban, legalább valamiféle kezdetleges tanulságok levonását lehetővé tegye. Az óvatosság és a gyakorlatiasság, a megfigyelés és a dárkói szigor, a szabadság és a korlátozás, illetve a kockázat és biztonság ellentmondásai olyan etikai és másféle kérdéseket is felvetnek, amelyek még hosszú időig velünk maradnak majd, még a járvány elcsendesedése után is.

Losoncz Alpár

A globalizáció, mint rejtett partikularizmus: egy kritikai értelmezés elemei

Erős feszültségtér áll fenn a globalizáció és a partikularizmus jelentései között. Mindenekelőtt, láthatjuk, hogy történelmileg nem szinkron módon működő vonatkozásokról van szó. A partikularizmus, lásd paradigmátikusan Hegel esetében, az „egész” érdekei ellen megnyilvánuló elv, amelyet a magánjog viszonyai biztosítanak. Ezzel szemben a globalizáció (mint az egymásba dőlő kulturális/kommunikációs/gazdasági jelentések) világa újabb keletű, és a mindentüttvalóságra törekedő tőkés dinamika nevében történő egyesülés keretfogalmát jelenti. Azaz, a lokalitás és a globalizáció feszültségrendszerét nem lehet valamilyen elvont általánosság keretén belül láttatni (társadalom versus közösség), hanem a tőke totalizáló logikájának kontextusában. Egyúttal aszimmetrikus, konfliktusokat tartalmazó fogalmakról van szó: a globalizáció fölerendelt jelentéssel bír a lokalitással szemben, amennyiben meghatározó erejű a lokalitás megteremtésében. Ráadásul, a lokalitás és a globalizáció nem stabilizált jellegű képződmények: ennek a problémának csak egy kivételését jelenti az a kérdés, hogy kik a globalizáció hordozói? Van-e globalizált tőkés osztály, amely a gyökértelenített nomád logikájának megfelelően mindenütt otthon van a világban? Vagy a globalizációnak is szüksége van nemzetállami áttételekre, amelyek maguk is közvetítik a tőke igényeit? És felmerül a kérdés: milyen távlatban gondolhatjuk el a globalizáció és a lokalitás feszültségfolyamát? Vajon a szuverenitás jelentéseit felidéző emberi jogok nevében, amelyek a megingott nemzetállami szuverenitás helyett kínálnak fel alternatívát? Vagy a szubsztanciálissá tett emberiség nevében, amely a felújított kozmopolitizmust állítja fel a globalizációval szemben? Mindeközben a (neoliberális) globalizációt válságok sújtják (Brexit, stb.): ez az általános vélemény. Ám lehetséges, hogy ezek a válságok már eredendően is a globalizáció részei, azaz lehetséges, hogy a globalizáció már eleve antinomikus, és csak a nacionalizmussal, vagy a sokszor emlegetett „populizmussal” karöltve létezik.

Molnár Péter

Lokalitás és egyetemeség a világvárosban

Boris Groys szerint a globalizáció és az ezzel összefüggő turizmus önmagukat „reprodukáló” világvárosokat hozott létre: ugyanaz a nemzetiségi konyha, ugyanaz az építészeti stílus, ugyanaz művészeti irányzat, ugyanazok a politikai mozgalmak a világ bármely pontján identikusan bukannak fel. A világváros termelte értékek egyféle ready-made-ként, eleve kész tárgyként utazzák körbe a világot, eseményjellegük abban áll, hogy ismét kiállítják, ismét előadják őket. A kérdés az lesz, hogy e globális méretű reprodukció során mit tudnak megőrizni abból a lokalitásból, melyből származnak, és képesek-e végül egyetemes értéké minősülni.

Szilágyi Botond

Globális technoszisztéma, lokális harcok?

Andrew Feenberg Technosystem című művének zárlatában a haladás kérdését tárgyalja. A dilemma: bár a globális narratívák tarthatatlanná váltak, a haladás gondolatára szüksége van mind a politikai cselekvésnek, mind a kritikának. A megoldást a haladás lokális koncepciójában látja: az egyetemes haladás eszméje tarthatatlan ugyan, de a technoszisztéma negatív hatásainak konkrét demokratikus intervenciók útján való kiküszöbölése mégis illethető a „haladás” nevével. Feenberg tézisé a munkaerőpiaci technoszisztéma-harcok néhány esetén keresztül vizsgálnám meg, két kérdésre keresve választ: lehetséges-e (és ha igen, hogyan) a lokális haladás jegyében a globális munkaerőpiac előidézte problémákat megoldani? Illetve, biztosan leáldozott a globális haladás narratíváinak csillaga?

Tódor Imre

Globális veszélyek, lokális sebezhetőségek. A digitális oktatás egyenlőtlen preszuppozícióinak tényreése

Ulrich Beck a globális veszélyek problémakörét, amelynek témakörébe a jelenlegi koronavírus-világjárvány is tartozik, a „világkockázat-társadalom” fogalmával járja körül, ahol hangsúlyozza, hogy a globális kockázatokról szóló diskurzust nem lehet a lokális sebezhetőség nélkül interpretálni. Márpedig a „sebezhetőség” épp az előnyösebb és a hátrányosabb társadalmi rétegek, régiók közt fennálló egyenlőtlenségek táptalaja. A „sebezhetőség” olyan eszköz és lehetőség, amellyel az egyén, a közösség, a lakosság a kockázat és a bizonytalanság kezelése kapcsán rendelkezik. Beck a globális kockázatok és bizonytalanság dimenziójával a tudás és a nemtudás, az igaz és a hamis, a jó és a rossz közötti különbségtételt világát villantja fel. Márpedig Beck szerint is a bizonytalanság kezelése nem a nagyobb tudással, hanem a nagyobb tudásból származó erővel győzhető le. Az előadás fő kérdése az, hogy a vírus okozta globális kockázat indukálta digitális oktatás alkalmazása milyen lokális veszélyeket, egyenlőtlenségeket generált. A kérdésre a TALIS 2018-as nemzetközi tanárkutatás eredményeinek másodelemzése mentén keresem a választ, azon belül is a Romániára szelektált adatsort a nemzetközi adatokkal hasonlítom össze, referenciaként pedig a magyarországi adatokat használok.

Ungvári Zrínyi Imre

Világértelmezések – hegemon és empátiikus attitűdök

Gondolatmenetem tárgya, hogy elgondolható-e „a világ” az együttélés és az együttműködés tere-ként, amelyet a gondolkodás és az életvilág kulturális horizontok által modellált kapcsolatából kiindulva próbálok megérteni. Alaptézisem, hogy az emberi világvonatkozások sokféleségén belül az életkörnyezetként megélt létadottságok szubjektív-kulturális konstitúciója hozza létre „a világot”, azt a tárgyi és értelemelmi összefüggésrendszert, amely minden további értelmezésnek és együttműködésnek az előzménye. Második tézisem, hogy világkonstrukcióink, részben olyan horizontokra vonatkozik, amelyek nem csupán saját belátásaink és szokványos „honi” interszubjektív értelmezésünk jellegzetességei szerint alakulnak, hanem a kulturális általánosítás, az értelmezések, akaratok, céltételezések számunkra szokatlan, „idegen” szempontjai szerint. Lokális „józan ész”-szerű, illetve naturalista-technicista, univerzális-perszonális, illetve univerzális kollektív értelmezésmódok szempontjait összehasonlítva felvetem azt a kérdést, hogy az emberek saját kultúrájukon belüli köznap interakcióikban és értelmezéseikben mennyiben hasonló vagy különböző világszemlélet szerint tájékozódnak. Ezzel kapcsolatosan elsősorban arra a kérdésre keresek választ, hogy lehetséges-e a „józan ész” különböző kulturális változatainak empátiikus egymáshoz közelítése, az ökológiai válság leküzdésében való együttműködés érdekében.